

УДК: 388.43.01(477.41/42)

*Н. М. Головченко,
аспірант*

РОЛЬ ОРГАНІЧНОГО СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА У ПІДВИЩЕННІ ДОБРОБУТУ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ В ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ

У результаті економічної кризи, яка наразі охопила всю країну, найбільшої шкоди зазнала сільська місцевість, де останнім часом поглиблюється масове безробіття, міграція, занепад, а отже, руйнування соціальної інфраструктури села. Перехід на органічне виробництво не лише надасть можливість покращити добробут сільського населення, з економічної точки зору, а й дозволить існувати в здоровому середовищі, що досить актуально з огляду на екологічну ситуацію в країні.

As a result of economic crisis which covered all country the biggest harm got rural locality, where spread deeply unemployment, migration and at last consequently destruction of social infrastructure. Passing to the organic production will not only give possibility to improve welfare of rural population, from the economic point of view but also will allow to exist in a healthy environment, that topically enough taking into account an ecological situation in a country.

Ключові слова: АПК, село, безробіття, соціальна сфера, органічне виробництво.

ВСТУП

Останнім часом місце країни на міжнародній арені все частіше залежить не лише від наявних природних ресурсів та стану сфери матеріального виробництва, а й від якості життя її населення. У той же час сподіватись на зростання добробуту населення в умовах зменшення реальних доходів, рівня заробітної плати та заборгованості по її виплатах не варто. Зростання добробуту населення, в тому числі й сільського, залежить від задоволення фізичних, духовних та соціальних потреб людини, що кількісно зростають та якісно змінюються. Отже, зростання добробуту — це, перш за все, зростання рівня життя населення, його якості. Актуальність дослідження даного питання, з огляду на ситуацію, що склалася в країні, не викликає сумнівів.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою написання даної статті є висвітлення основних проблем, що наразі існують та прогресують в сільській місцевості країни, та доведення соціально-економічної ефективності розвитку органічного сільського господарства в країні. У даному дослідженні були використані такі методи, як економіко-статистичний, абстрактно-логічний та ін.

РЕЗУЛЬТАТИ

Категорія добробуту включає в себе сукупність показників, які її характеризують, се-

ред них: рівень оплати праці, зайнятість та безробіття, умови виробництва, умови проживання, забезпечення населення соціально-культурними послугами тощо. Важливим показником, що характеризує рівень добробуту населення, є його зайнятість та рівень безробіття. Статистичні дані Житомирської області свідчать про значне зменшення кількості працюючих протягом 2000—2008рр. у господарствах різних розмірів (табл. 1). Так, кількість підприємств по групах, за досліджуваний період, зросла області на 51,7%, проте, значно зменшилась середня кількість працюючих по всім групам підприємств. Коли в 2000 р. на одному підприємстві розміром, наприклад, від 100 до 500 га працювало 284 чол., то у 2008р. — 102 чол. Сподіватись на зміну ситуації у напрямі зростання кількості працюючих немає підстав, так як сільськогосподарське виробництво перебуває в затяжній кризі.

Отже, гострою проблемою сучасного села, є зростаючий рівень безробіття. На 1 грудня 2008 р. кількість зареєстрованих безробітних значно перевищувала потребу у сільськогосподарських працівниках. Без роботи залишилось, за офіційними даними, 8185 осіб, кількість вільних робочих місць склала лише 189 одиниць, а отже, на одне робоче місце претендувало приблизно 43 особи. При цьому цікавим видається порівняння даного показника із його значенням інших категорій працюючих (рис. 1). Наведені дані переконливо свідчать, що

Таблиця 1. Середня кількість працюючих в фермерських господарствах в Житомирській області за 2000–2008 рр.

Величина показника в групі за площею сільськогосподарських угідь	Середня кількість працюючих в одному господарстві, чол.			Кількість підприємств в групі, од.		
	2000 р.	2008 р.	% 2008 р. до 2000 р.	2000 р.	2008 р.	% 2008 р. до 2000 р.
До 10,0 га	4	3	75,0	157	174	110,8
Від 10 га до 50 га	11	8	72,7	259	283	109,3
Від 50 га до 100 га	86	48	55,8	30	83	276,7
Від 100 га до 500 га	284	102	35,9	16	84	525,0
Більше 500 га	450	382	84,9	34	35	102,9
Всього по області	x	x	x	501	760	151,7

Джерело: звітність сільськогосподарських підприємств. Дані головного управління статистики Житомирської області.

найшвидшими темпами зростає безробіття саме в сільському господарстві. На жаль, сучасній статистиці дуже важко висвітити реальну кількість безробітних, це пов'язано із тим фактом, що не всі безробітні звертаються до відповідних структур.

Нині наявність роботи ще не означає наявність гідної заробітної платні. Саме розмір заробітної плати відіграє важливу роль у забезпеченні належного рівня життєдіяльності. Згідно офіційної статистики, досить низькою залишається заробітна плата працівників сільського господарства, протягом досліджуваного періоду, в окремих випадках, була вдвоє меншою від визначеного прожиткового мінімуму, зокрема із 2000 р. по 2003 р. включно (рис. 2).

Важливим чинником щодо забезпечення соціальних гарантій працівників є фактор своєчасності виплати заробітної плати. В Україні дуже поширена заборгованість по виплатах заробітної плати. На 1 грудня 2008р. на обліку в органах статистики сума боргу по зарплаті у сільському господарстві становила 665,6 тис. грн. Згідно офіційної статистики, кількість штатних працівників еко-

300,44 грн. [1]. Причинами невиплат є, перш за все, не ефективна діяльність підприємств. Останнім часом зустрічаються випадки розкрадання та нецільового використання коштів на підприємствах призначених на виплату заробітних плат працівникам. Наразі, мусимо констатувати, що основний дохід сільські жителі отримують від продажу сільськогосподарської продукції та ведення присадибного господарства.

Для забезпечення високої працездатності важливо створити якісні та комфортні умови проживання, які не загрожували б життю людини. Величезної шкоди зазнало українське суспільство внаслідок аварії на ЧАЕС, що призвела до радіоактивного забруднення навколишнього середовища 12 областей України, яке значно перевищує допустимі рівні радіаційної безпеки. Загальна площа забруднених земель становить понад 7% сільськогосподарських угідь. Із господарського користування було вилучено 65 тис. га ріллі. Окрім того, радіаційне опромінення продовжує становити серйозну небезпеку для здоров'я населення [2]. Опромінення людського організму, в основному, — на 70 — 95% — обумовлене внутрішнім опроміненням, за рахунок надходження радіонуклідів до організму з продуктами харчування [3]. Усе це створює необхідність контролю за рівнем забруднення сільськогосподарської продукції, продуктів харчування та води.

Разом з тим, значної шкоди і так забрудненому навколишньому природному середовищу завдає інтенсивне виробництво сільськогосподарської продукції. Наразі прослідковується стрімкий ріст викидів шкідливих речовин сільськогосподарськими підприємствами починаючи із 2000 р. За

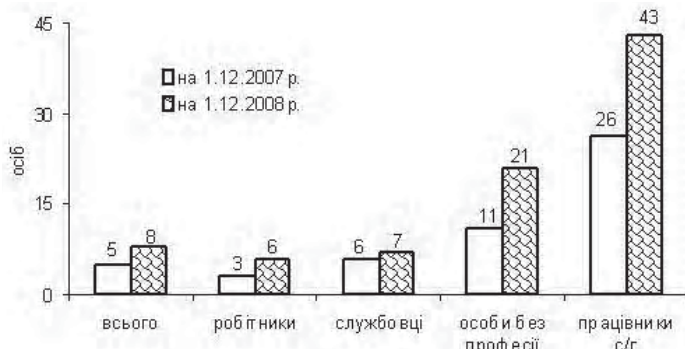

Рис. 1. Кількість безробітних на одне вільне робоче місце за категоріями

Джерело: Статистичний щорічник Житомирської області за 2007 р.

Рис. 2. Середньомісячна заробітна плата працівників сільського господарства в Житомирській області та встановлений розмір прожитковий мінімум

Джерело: Статистичний щорічник Житомирської області за 2007 р.

2000—2007 рр. обсяги викидів шкідливих речовин зросли у 2,2 рази. Лише починаючи з 2006 р. спостерігається незначне зменшення даного показника. Згідно зі статистичними даними за 2007 р., в Житомирській області в навколишнє природне середовище стаціонарними джерелами забруднення сільськогосподарських підприємств було викинуто 373,3 т. шкідливих відходів (табл. 2). Такі обсяги викидів здійснено лише 16 сільськогосподарськими підприємствами, що, відповідно до статистичної інформації, забруднюють оточуюче середовище. У середньому в області одне таке підприємство викидає 23,3 т шкідливих відходів.

Результатом такого господарювання є той факт, що понад 35% населення області дихають забрудненим повітрям, яке у два і більше разів перевищує гранично допустимі норми. Аналогічно зростає і забруднення сільськогосподарських угідь, з розташованими на них водоймищами і ґрунтовими водами. Таким чином, інтенсивна господарська діяльність підприємств агропромислового комплексу має пряме відношення до забруднення навколишнього природного

Таблиця 2. Кількість шкідливих відходів, що викидають сільськогосподарські підприємства Житомирської області, 2000—2007 рр.

Показники	Кількість підприємств, які здійснювали шкідливі викиди, од.	Обсяги шкідливих викидів		Викинуто в середньому 1 підприємством, тонн
		тонн	%	
По Україні				
2000	717	7500	x	11,5
2007	935	50700	86,0	54,3
Індекс росту, %	130,4	676,0	x	472,2
По Житомирській області				
2000	19	168,0	x	10,0
2007	16	373,3	92,3	23,3
Індекс росту, %	84,2	222,2	x	233,0

Джерело: Статистичний щорічник Житомирської області за 2007 р.

середовища, його ресурсів та їх використання навіть за умов скорочення обсягів виробництва та кількості населення. Коштів на вирішення екологічних проблем в області недостатньо: не дивлячись на те, що суми екологічних зборів у 2007 р. порівняно з 2000 р. зросли у 2,8 рази [1].

Досить гостро стоїть проблема благоустрою сільських територій. Хоча забезпечення зручностями сільського населення, у порівнянні із міськими жителями, є значно меншим, в окремих випадках у десятки разів, проте, згідно офіційної статистики, спостерігається

незначне зростання кількості газифікованих сіл, тих що мають каналізацію та ін. Подібні тенденції спостерігаються і у наявності освітньо-культурних та медичних закладів [1].

За таких умов подальше інтенсивне господарювання ставить під загрозу не лише економічний, а й суспільний розвиток. Виникає необхідність пошуку альтернативних технологій сільськогосподарського виробництва. Науковці всього світу все частіше вирізняють органічний спосіб виробництва. Ми переконані, що органічне виробництва варто наразі розглядати не лише як технології виробництва, що сприяють економічному зростанню та вирішенню екологічних проблем, а й такі технології, що сприяють соціальному розвитку сільського населення.

Так, наукові дослідження в галузі органічного сільського господарства переконують у зростанні кількості працюючих на органічних підприємствах. Проведений нами порівняльний аналіз органічних та традиційних підприємств підтверджує даний висновок (табл. 3). Спостерігається позитивна динаміка росту кількості працюючих на підприємствах, що виробляють органічну про-

дукції, на відміну від звичайних, де кількість працівників постійно зменшується. Так, в середньому по традиційних підприємствах кількість осіб, зайнятих на виробництві, складала у 2008 р. 95 чол., по органічних — 134 чол.

За умов необхідності затрати більшої кількості сил та часу по дог-

Таблиця 3. Порівняльна таблиця кількості працюючих на 1 га сільськогосподарських угідь в традиційних та органічних господарствах Житомирської області, 2005–2008 рр. (чол. на 1 га.)

Показник	Період	Традиційні сільгоспідприємства			В сер. по трад. господарствах	Органічне господарство		В сер. по орган. господарствах
		СТОВ „Добробут”	ТОВ „Агросоюз”	ПП „Імпак”		СТОВ „Оберіг”	ПП „Галекс Агро”	
Чисельність працюючих, осіб	2005	120	141	32	97,7	93	154	96,5
	2006	107	144	57	102,7	78	139	108,5
	2007	56	180	84	106,7	80	150	115
	2008	63	180	42	95,0	93	175	134
Загальна площа сільгоспугіддя, га	2005	1641	1535	1634	1603,3	1258	1583	1420,5
	2006	1641	1723	1676	1680,0	1003	1735	1369
	2007	1641	1640	2584	1955,0	1114	1950	1532
	2008	1648	1865	2812	2108,5	1042	2030	1536
Кількість працюючих в розрахунку на 100 га, чол.	2005	7,3	9,2	2,0	6,2	7,4	7,5	7,5
	2006	6,5	8,4	3,4	6,1	7,8	8,6	8,2
	2007	3,4	10,9	3,2	5,8	7,2	8,7	8,0
	2008	3,8	9,7	1,5	5,0	8,9	8,7	8,8

Джерело: дані фінансово-господарської звітності підприємств

ляду за органічним виробництвом, логічним є зростання кількості працюючих на 1 га сільськогосподарських угідь у цих господарствах протягом визначеного терміну. Так, у 2008 р. в середньому по трьох традиційних підприємствах, кількість працюючих на 1 га складала 5 чоловік, тоді як в органічних підприємствах цей показник становив близько 9 чоловік. Таким чином, переходячи до органічного виробництва, сільськогосподарські підприємства сприяють збільшенню та створенню нових робочих місць, що безумовно є одним із пріоритетів сільського розвитку.

Прихильники органічного виробництва переконують, що у органічних підприємствах рівень заробітної плати є вищим, ніж у традиційних. В табл. 4 наведено порівняльний аналіз середнього розміру заробітної плати у розрізі традиційних та органічних підприємств Житомирської області.

На основі даних таблиці, ми можемо зробити висновок, що середній рівень заробітної плати в органічних підприємствах є вищим. Вик-

лючення складає 2005 р., коли в середньому по органічних господарствах заробітна плата була меншою ніж у звичайних господарств. Так, коли в 2005 р. заробітна плата в середньому на органічних підприємствах на одну людину була меншою приблизно на 18,9 грн., то 2008 р. вона уже на 91,3 грн. перевищувала середній рівень заробітної плати у звичайних господарствах. Дані таблиці підтверджують доцільність переходу на засади органічного виробництва. Підвищення рівня заробітної плати може стати одним із стимулів збільшення зайнятості сільського населення, підвищення його добробуту, а отже зменшення виїзду із сільської місцевості кваліфікованих кадрів тощо.

Досвід інших країн та дослідження багатьох як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, а також проведений нами вище аналіз, переконливо свідчить про зростання не лише кількості працюючих, а й заробітної плати у тих підприємствах, що перейшли на засади органічного

Таблиця 4. Порівняльна таблиця середнього розміру заробітної плати в традиційних та органічному підприємствах в Житомирській області, 2005–2008 рр. (грн.)

Період	Традиційні сільгоспідприємства			В сер. по трад. господарствах	Органічне господарство		В сер. по орган. господарствах	Різниця між трад. та орган. господарствами
	СТОВ „Добробут”	ТОВ „Агросоюз”	ПП „Імпак”		СТОВ „Оберіг”	ПП „Галекс Агро”		
2005	263	401	658	440,7	393	451	422	18,9
2006	331	408	738	492,7	523	498	510,5	-17,8
2007	713	433	754	633,3	711	618	664,5	-31,2
2008	650	413	784	615,7	713	701	707	91,3

Джерело: дані фінансово-господарської звітності підприємств

виробництва. Пов'язано це, перш за все, із відповідною технологією виробництва, що передбачає зростання живої ручної праці, а, отже, формується попит на працездатне насе-

лення. Достатньо висока ціна реалізації, в перспективі означатиме надходження додаткових коштів, а, отже, своєчасної виплати заробітної плати та її гідного розміру.

Таким чином, ведення органічного господарювання сприяє підвищенню економічної ефективності виробництва, призводить до зростання доходів, що створює передумови для розширення масштабів виробництва, а отже — до наповнення місцевих бюджетів. Наповнення бюджетів, в свою чергу, означає перспективи покращення благоустрою сільських територій, розвитку соціально-культурної інфраструктури. Створення сприятливих умов проживання, призупинить масову міграцію із сільських територій. Отже, органічне виробництво можна розглядати як соціально спрямовані технології виробництва сільськогосподарської продукції.

ВИСНОВОК

Галузь сільського господарства України не лише забезпечує виробництво товарів та сировини, а й сприяє формуванню ряду незамінних суспільних благ, формує продовольчу безпеку країни, сприяє розвитку та підтримці життєдіяльності населення, що проживає в сільській місцевості. Тому ефективно та стале сільськогосподарське виробництво має першочергове значення у світлі стратегічної націленості підвищити добробут населення. Посилаючись на проведені вище дослідження, можна стверджувати, що ведення органічного сільського господарства має значний вплив на збільшення доходів, створення додаткових робочих місць, що є досить важливим чинником розвитку сільської місцевості. Органічне господарювання надає соціальні переваги, нові перспективи для маленьких фермерських господарств тощо. Перевагами органічного способу виробництва для суспільства є: відмінні смакові властивості, відсутність шкідливих компонентів, зокрема нітратів, тяжких металів, рештків пестицидів, гербіцидів, а отже, така продукція не має негативного впливу на організм людини. Органічне господарювання сприяє збереженню навколишнього природного середовища, позитивно впливає на продуктивність сільськогосподарських територій. Отже, реалізація стратегії органічного розвитку є запорукою збережен-

ня природного балансу та збереження комфортних умов проживання людства у довкіллі.

Література:

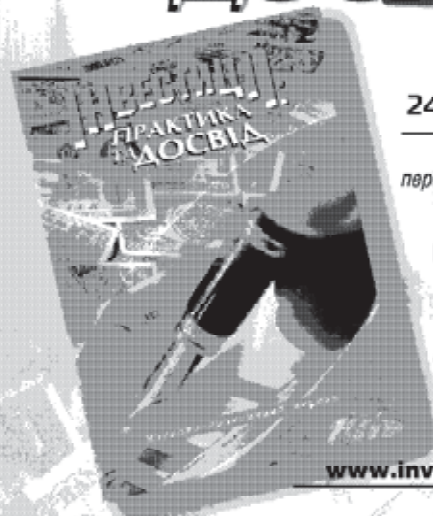
1. Статистичний щорічник Житомирської області / За ред. Л.О. Рижкової. — Головне управління статистики в Житомирській області, 2008.

2. Журавльова Ж. Екологічні, медико-соціальні та гуманітарні наслідки аварії на Чорнобильській АЕС в оцінках міжнародної спільноти: висновки для України. — Інтернет-ресурс: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/januar2009/2.htm>

3. Стан здоров'я потерпілого населення України через 20 років після Чорнобильської катастрофи: Стат.-аналіт. довід. у 2 ч. Центр мед. Статистики МОЗ України, 2007. — Ч. 1.

Стаття надійшла до редакції 06.10.2009 р.

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ ІНВЕСТИЦІЇ. ПРАКТИКА ТА ДОСВІД

ЖУРНАЛ
ВИХОДИТЬ
24 РАЗИ НА РІК

Через редакцію
передплата проводиться
з будь-якого місяця!

Передплатний
індекс: 23892

Свідоцтво
КВ № 12178-1062 ПР
від 11. 01. 2007 року

www.investplan.com.ua

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з **ЕКОНОМІКИ та ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**

ЗАСНОВНИКИ:

- Рада по вивченню продуктивних сил України Національної академії наук України,
- ТОВ ДКС Центр

вул. Дорогожицька, 18, к. 29

(044) 458 10 73, 223 26 28, 537 14 33

e-mail: economy_2008@ukr.net